

Література

1. Ильин М.В. Сравнительная политология: научная компаративистика в системе политического знания // Полис. – 2001. – № 4.
2. Людина і політика [Рудич Ф.М.] // Рецензія на навчальний посібник О.В. Уріна. – 2004. – №2(32).
3. Матвієнків С. Становлення української політології в контексті трансформації суспільства [Електронний ресурс] // Політична наука в Україні: стан і перспективи: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (Львів, 10-11 травня 2007 року) – Львів, ЦПД, 2008. – Режим доступу: http://postua.info/conf_cafedra_2007.htm.
4. Романюк А. Розвиток порівняльної політології у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://postua.info/Romaniuk.htm>.
5. Рудич Ф.М. Політологія: Підручник. – Київ: Либідь, 2004; Урін О.В. Політологія. Конспекти курсу лекцій з таблицями та схемами: навчально-наочний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2010.

O. Urin. Use of comparative method in teaching of political science (from operational experience).

The using of political science's comparative method for the formation in students of the deep political knowledge and the skills to use them in the social life were reviewed in an article. The examples of comparative tables fragments, that demonstrate the main features comparative method use in studying of the different topics of the course were given.

Keywords: *comparative method, political knowledge, civil position, political doctrine, form of government, electoral systems.*

УДК 374.9

В. М. Горбинко

СВІТОВА ІСТОРІЯ МАСОВИХ «ДИТЯЧИХ ТАБОРІВ»

У статті автором розглядаються історія виникнення та організаційні форми оздоровчої роботи з дітьми в Америці та Західній Європі починаючи з середини ХІХ століття. Досліджується вплив громадських організацій, та приватної ініціативи на процеси становлення та розвитку системи закладів оздоровлення та відпочинку дітей у зарубіжних країнах в період її становлення та розвитку.

Ключові слова: оздоровлення, відпочинок, табір, табірний рух, громадські організації, скаути, Міжнародна Співдружність таборів.

«Дитячі табори» відомі у сучасному світі як масова, змістовна, корисна та улюблена форма організованого відпочинку дітей.

Для того, щоб і далі зберігати та вдосконалювати подібну систему оздоровлення, рекреацій і розвитку дітей та молоді, потрібні знання з історії її виникнення, зростання та поширення.

Дослідженнями виявлено, що заклади, подібні тому, що у сучасному тезаурусі зветься «дитячі табори», розпочали свою історію всередині ХІХ століття.

Перші факти проведення такої роботи з дітьми у Північній Америці були зафіксовані, але без вказівок про місцезнаходження першого табору.

Змістовні відомості про організацію дитячих таборів вдалося знайти у книзі Єлінор Іллс «Історія організованих таборів протягом перших 100 років» [9] та у книзі «Блакитне озеро та Скелястий берег», яку видала Асоціація таборів Онтаріо [3].

За інформацією Асоціації таборів відомо, що в 1840 році певна церковна група створила перший наметовий табір у районі Хоггс Холлоу (Hogg's Hollow), на північ від міста Торонто у Канаді. Надалі цей район був перейменований у Йорк Миллс (York Mills),

Перший табір, організацію якого було офіційно зареєстровано, виник у 1861 році в Сполучених Штатах Америки (штат Коннектикут, місто Вашингтон).

Це сталося у школі-пансіоні для спільного навчання студентів з 9 по 12 класи без релігійної або військової належності. Директор школи-пансіонату для хлопчиків (Gunnery Schoo), Фредерік Уільям Ганн, повів групу студентів у 40-мильний похід до поселення Мілфорд на Лонг Айленд Саунд.

Після дводенного переходу хлопці поставили намети, де жили 10 днів під відкритим небом. Основними заняттями були приготування їжі, заняття фізичними та військовими вправами, рухливі ігри. Можливо, то була імітація похідного табірної життя солдат того часу. Таким чином педагоги стимулювали інтерес дітей та молоді до Громадянської війни. По завершенні табірної терміну діти пішки повернулись назад у школу. Проведення таких таборів продовжувалось до 1879 року.

У 1876 році Джозеф Ротрок, практикуючий лікар в Уілкс - Барре (штат Пенсільванія), організував перший приватний (**незалежний**) табір.

Призначенням цього табору було покращення здоров'я дітей. Акцент робили на фізичні вправи, режим дня та харчування.

Є відомості, що оздоровчий табір існував недовго. Але ідею створення подібних дитячих таборів підтримав Ернест Болкхом, який у 1880 році організував подібний табір (Camp Chocoma) для хлопчиків віком 12-16 років.

Табір був розташований на озері Асквам (штат Нью-Хемпшир) і функціонував 8 років. Основою діяльності дітей було виконання повсякденних побутових обов'язків: приготування їжі, миття посуду, прибирання. У порядку денному були також спортивні вправи та заняття щодо духовного розвитку хлопчиків.

За перебування в цих оздоровчих таборах була призначена плата. Однак для покриття витрат на утримання дітей плата була замалою. Тому табори скоро закрились.

Досвід, коли табори відкривали приватні особи, був прийнятий громадськими організаціями та фондами. Вони організовували власні заклади, підтримували їх функціонування, брали на себе часткове або повне утримання дітей.

У 1885 році Молодіжна християнська організація (YMCA) організувала табір біля Ньюбурга (штат Нью-Йорк). Керував табором славно звісний Самнер Ф.Дадлі. З часом цей табір був перенесений до озера Чемплейн та функціонує до сьогодні. Заклад є самим старим – з постійно діючих у США таборів. Він й досі носить ім'я свого першого керівникові, Самнера Ф.Дадлі.

На тій самій ділянці, що й табір Самнера Ф.Дадлі, був розташований ще один з найстаріших таборів світу, заснований у 1894 році, табір «Ківейдин» від однойменного фонду («Keewaydin Foundetion»).

Перший табір, що офіційно призначений «для відпочинку», відкрив Християнський союз молодих жінок США (Есбері Парк; штат Нью –Джерсі; **1874 р.**). Інші благодійні установи засновували табори у промислових центрах (Бостон, Пітсбург, Нью-Йорк, Чикаго; 1898-1908 рр.)

Усі названі табори працювали виключно з хлопчиками. Перша зареєстрована сесія для дівчаток відбулась у 1892 році у незалежному таборі «Арей» («Camp Arey»). А перший незалежний табір для дівчаток відкрила Глен Берnard в Онтаріо (Канада) і тільки у **1922** році.

Затримка з відкриттям таборів для дівчаток була пов'язана у деякому ступені з вікторіанським відношенням до молодих жінок того періоду: від одягу, рухів і етикету – до освіти та кар'єри.

У кінці XIX та початку XX століття спостерігаються нові тенденції в організації дитячого відпочинку. у Коннектікуті, Нью-Джерс та інших місцях відкривають «організаційні кемпінги» - табори для молоді, що приїздила з міста («Fresh Air Camps»), «табори життя» («Life Camps»). Вперше відкривають табір для дітей-інвалідів (в Чикаго, в 1900 році).

В цей час виникають національні молодіжні організації з власними програмами рекреаційної діяльності : «Бойскаути Америки» (1910 р.: «Camp Fire boys»), «Дівчата-скаути США» (1912 р.: «Camp Fire Girls»). Нині це: «Camp Fire boys and Girls».

Таборам цього періоду було притаманні наступні тенденції:

- вивезти міську молодь та дітей у здорове заміське або сільське середовище;
- організувати рекреаційну діяльність, корисну для оздоровлення та відпочинку;
- сприяти об'єднанню людей у невеличкі групи тощо.

Залежно від рекреаційних можливостей визначалась цільова аудиторія табору: хлопчики, дівчатка, інваліди (або: люди з обмеженими можливостями), члени громадських організацій, учні профільних шкіл тощо.

Табори, як правило, були невеликими за територією і простими в організації. Велику частку часу займала організація спільного побуту та самообслуговування (приготування їжі, прибирання тощо).

У роботі з хлопцями переважали фізичні вправи, праця на свіжому повітрі, туризм, спортивні ігри, плавання.

У роботі з дівчатами – спорт, туризм, плавання, ігри, а також мистецтво та художні ремесла.

Активному розвитку табірному руху сприяла поява національних молодіжних організацій та місцевих організацій соціального спрямування, а також успішна робота вже існуючих таборів. Табори з'являються у західній частині США, розповсюджуються у таких штатах як Західна Вірджинія, Іллінойс, Пенсильванія, Міссурі, Каліфорнія.

У 1910-1914 роках «табори забезпечення» почали організовувати місцеві органи влади й – у великій кількості.

Одна з дослідниць цього руху, Абігейл А.Ван Слік вважає, що саме Перша світова війна стала чинником, який вплинув на «посилення військового навчання у таборах для хлопчиків, і у той же час, надав досить сильне обґрунтування для розширення літніх таборів для дівчаток».

Дослідниця також зазначає, що Війна слугувала заохоченню нещодавно сформованих груп, зокрема скаутських, до масштабного розширення сфери організації таборів [9].

У деяких таборах роблять наголос на військовому розташуванні у таборі наметів (будиночків) у ряди, будують стійки для прапору у одному кінці намету. Навіть по закінченні воєнного періоду табори ще довго зберігають ці прапори у своїй центральній будівлі.

Після війни у діяльності таборів з'явилася нова функція – освітня. До рекреаційних занять й розваг додаються такі види як діяльності, як навчання прикладному мистецтву, музиці і танцю. Прогресивний освітній рух почав формувати свою нову методологію відносно змісту та організації перебування дітей у таборах.

Для нової концепції «таборів відпочинку» необхідною складовою частиною стала професійна підготовка персоналу.

У кінці другого десятиліття ХХ століття багато таборів будували свою роботу на проектуванні (плануванні) змісту діяльності, використали різні форми змагання, винагородження для мотивації «відпочиваючих». Особливу увагу звертали на навчання комунікативних вмінь, формування «гарного характеру», розвиток «духовності». В «освітні програми» більшості таборів включали відомості з наук природничої галузі.

Розповсюдження табірної руху у світі на межі ХІХ та ХХ століть набуло стрімкого характеру завдяки місіонерській діяльності молодіжних спілок США (бойскаутських, християнських тощо). Модель табору копіювали й використовували, якщо вона збігалася з освітньою і церковною програмами.

Американські моделі не завжди задовольняли потреби населення інших країн, але їх поступово адаптували до цінностей місцевої культури. На початку ХХ століття подібні табори працювали у багатьох країнах Європи, у Японії тощо.

У деяких країнах розробили власні моделі організації таборів для підростаючого покоління громадян. Зокрема це були: Росія, до складу якої входила у той час Україна, і Франція, де власні табори існували з кінця ХІХ століття.

Збільшення кількості та активний розвиток таборів на початку ХХ століття сприяли професійному спілкуванню фахівців з метою обміну досвідом. Директори закладів зустрічалися, обговорювали загальні проблеми, навчалися один у одного.

У 1912 році була створена професійна асоціація директорів таборів для хлопчиків (Camp Directors Association of America).

У 1916 році заснована асоціація директорів таборів для дівчат (National Association of Girls' Private Camps).

У 1924 році ці організації об'єдналися і почали видавати новий журнал «Сампінг» (у 1926 році).

Актуальність турботи про безпеку перебування дітей у табірних закладах, піклування про збереження здоров'я відпочиваючих сприяли формуванню й виокремленню нової адміністративно-організаторської професії – директору табору .

У цей історичний період директори таборів почали збиратися на професійні з'їзди і конференції. Багато уваги приділялось освітньому (навчальному) компоненту в організації життя відпочиваючих у таборах.

У 1930-х роках акцентування навчання в умовах таборів дещо зменшилось, на перший план були висунуті вимоги щодо збереження здоров'я дітей та молоді. У 1935 році Асоціація директорів таборів (CDA) реорганізувалася в Американську асоціацію таборів (ACA). Ця організація почала розробляти стандарти здоров'я і безпеки, які склали основу стандартів з акредитації таборів, яка є тотально обов'язковою у США і яку (єдину) визнають професійно компетентною у світі.

Шкільні табори або освіта на свіжому повітрі почали процвітати на початку 40-х років. Такі заклади почали з'являтися і у Австралії. Коледжи і університети розпочали готувати вчителів у цій сфері. Зростала кількість таборів для певних духовних цілей. З цього сегменту таборів у 1963 році утворилася асоціація «Християнські міжнародні табори».

У 1950-х роках перші табори з'явилися у Південній Америці, у Венесуелі. Починаючи з 70-х років ХХ століття табори стали більше пропонувати емпіричне навчання на природі. Дітям пропонується пізнати свої можливості, побороти страхи, навчитись приймати рішення та діяти через подолання перепон, таких як пригоди та стресові ситуації, активне фізичне навантаження, вольове закалювання. Почались ці програми (Outward Bound) в Англії і розповсюдились по Сполученим Штатам та іншим країнам. Варіанти методів програми розповсюдились на багато напрямів, включно роботу з молоддю із груп ризику, засудженою молоддю, і навіть з керівними працівниками. У цей же період у табірному русі спостерігається збільшення кількості спеціалізованих таборів, які пропонують сконцентруватись на

певному виді діяльності чи набуттю конкретних навичок. Продовжується тенденція урізноманітнення програм таборі.

Табірний рух у Західній Європі. Скаутський рух, започаткований полковником англійської армії Баден-Пауелом, оформився у 1907 році і охопив мільйони дітей по усьому світу. В країнах Західної Європи (практично в усіх), в Америці, країнах Сходу були створені скаутські організації (спочатку для хлопчиків, потім – і для дівчат).

Дослідники скаутського руху визнають причинами розповсюдження цього явища авторитаризм школи, а також потребу суспільства у більш розумних і фізично підготовлених і морально стійких робітниках і солдатах.

Англія саме тоді мала багато колоній і повинна була дбати, як захистити себе від боротьби інших європейських держав за перерозподіл земної кулі.

Скаути були організовані у загони, які очолювали інструктори – з певними знаннями та досвідом керівництва. Загони поділялись на патрулі – невеликі групи для виконання певних завдань.

Скаути ставили за мету виховання працездатної, інтелектуально та фізично розвиненої особистості. Кожен член організації (будь якого віку) був повинен практичними діями, справами, випробуваннями – довести досягнення певного рівня фізичної підготовки, набуття знань, умінь, навичок.

Скаути організовували для дітей літні табори за межами міста, у дикій природі, в умовах, що наближені до умов військових таборів.

Спочатку табори створювались окремо для хлопчиків і окремо для дівчат, згодом (у 1920-х рр.) почали організовувати табори спільного перебування.

Згодом військово-політичні мотиви організації дітей нівелювались, а на перший план у роботі виступили морально – етичні загальнолюдські цінності, швидка і ефективна соціалізація дітей, виховання всебічно розвиненого громадянина.

Табори, як форма організації літнього відпочинку скаутів швидко набули популярності і стали традиційними у багатьох країнах Європи. Скаути використовували типову для армії атрибутику і форми організації: стройову підготовку, піднімання прапора, здавання рапортів, загонову організацію, дисципліну і беззаперечне підпорядкування молодшого старшому тощо.

Другим важливим чинником формування системи роботи був вплив церкви. Католицьке віросповідання на країнах Західної Європи вимагало від громадян сумлінного виконання церковних канонів, щоденної молитви, християнської поведінки. Девіз скаутів «Вірність собі, Богу і Батьківщині»

відображено у символіці – складених трьох пальцях і клятві скаута. Багато часу у режимі дня табору відводилось молитві, вивченню Біблії та теософської літератури, морально-етичним бесідам тощо.

Основний метод скаутизма – протяжна, довготривала гра, яка повинна охоплювати все життя дитини, з'ясовувати всі її вчинки.

У роботі з хлопцями увага приділялась більше фізичному розвитку та загартуванню, формуванню відповідального відношення до будь-якої справи, великодушності, рицарства, благородства, розвитку душевних якостей, мужності, витривалості.

У роботі з дівчатами – навчанню рукоділля, вихованню жіночності, підготовці до свідомого материнства, вмінню створювати сімейний затишок, піклуванню про менших, слабких, потребуючих допомоги, розвитку таких якостей, як милосердя, турботливість, відданість, ніжність, ласка.

Скаутські табори у 20-30 роках існували майже в усіх країнах Західної Європи. Особливо широкого розмаху цей рух набув у таких країнах як Англія, Франція, Германія, Італія, пізніше долучились Польща, Словаччина, Угорщина, Греція, Іспанія тощо.

Фінансовою основою утримування дітей у таборах Західної Європи були батьківські внески та пожертви, кошти християнських та громадських організацій.

Друга світова війна дала поштовх розвитку табірному руху. Різко зросла кількість таборів, що відображало збільшення загальної чисельності молоді у світі. Табори стали місцем зосередження дітей та молоді переважно у літній канікулярний період. Вони мали такі переваги як: довготривале перебування на свіжому повітрі, вільний вибір занять, широкі можливості для занять фізичною культурою, спортом, туризмом, прояву соціальної активності, розвитку творчості.

Сучасні табори оздоровлення і відпочинку дітей у Західній Європі до нинішнього часу використовують як основу скаутську систему організації таборів. Однак починаючи з 50-х років у змісті роботи дитячих закладів оздоровлення та відпочинку набуває пріоритету навчально-освітній компонент. Більше уваги приділяється організації розваг, цікавого дозвілля, гурткової роботи, створюються умови для варіативного вибору діяльності самою дитиною.

Як відмічали Нельсон Вітерс, а потім Джордж Вільям, завдяки широкому прийняттю таборів з'явився широкий спектр програм перебування – від глобальних цілей, до конкретних, вузькоспеціалізованих завдань

філософського або освітнього напрямку. Це привело до створення у 60-тих роках великої кількості спеціалізованих таборів. Все частіше батьки та представники освітньої системи почали цікавитись впливом досвіду перебування у таких закладах на розвиток характеру, навичок, вмінь. Батьків особливо цікавили програми, спрямовані на вдосконалення певних фізичних навичок, духовного зростання, заняття з дітьми, які потребували розвитку у одній або кількох певних областях навичок.

На сьогоднішній день табори та табірні асоціації працюють по усьому світу. Національні асоціації таборів існують не менше ніж у 15 країнах світу: Австралії, Канаді, Китаї(Гонконг), Колумбії, Грузії, Греції, Японії, Малайзії, Мексиці, Монголії, Росії, Тайвані, США, Україні, Венесуелі. Були проведені Міжнародні конференції: у Торонто (1983 р.), у Вашингтоні (1987 р.), у Торонто (1994 р.).

У 1987 році на міжнародному конгресі таборів у Вашингтоні була створена організація Міжнародна Співдружність таборів (International Camping Fellowship). Її метою є стимулювання інформаційного обміну серед окремих осіб та організацій, зацікавлених у міжнародному обміні досвідом і навчанні персоналу таборів. Україна є членом Міжнародної співдружності таборів з 1999 року.

Міжнародний Конгрес Таборів (International Camping Congress) провів міжнародні конференції по таборам у Санкт-Петербурзі, Росії (1997 р.), Токіо, Японії (2000 р.), Мельбурні, Австралії (2003 р.), Мехіко (2005 р.), Квебеку Ситі, Канада (2008 р.).

У 2004 році на конгресі у Монголії засновано Співдружність таборів Азії-Океанії, проведено другий конгрес у Малайзії (2006 р.) і третій конгрес у Тайвані (2009 р.) Організатори таборів у Європі провели зустрічі по заснуванню Європейської співдружності таборів (Europea Camping Fellowship).

Висновки. Підсумовуючи вище сказане можемо зазначити:

– виникнення дитячих таборів поклало початок оздоровчо-педагогічному рухові у світі, що вплинуло на розвиток і формування систем закладів оздоровлення та відпочинку дітей у світі:

– організаційні основи масових форм відпочинку і оздоровлення дітей у світі досить уніфіковані, мають багато загальних рис і при тому адаптовані до цінностей місцевої культури різних народів:

– форми і методи роботи дитячих таборів довели свою життєздатність і до цього часу використовуються у світовій практиці при тому, що змістовна частина весь час перебуває у процесі модернізації і оновлення.

Л і т е р а т у р а

1. Арманд і Беверлі Болл та Американська асоціація таборів. Основи табірному менеджменту. – 2009 р.
2. *Дуба С.Г.* Педагогічні умови соціалізації учнівської молоді в скаутських організаціях (вітчизняний і зарубіжний досвід): автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.01; Інститут педагогіки АПН України. – Київ: 2005.
3. *Заїченко Н.В.* Організація позакласної та позашкільної роботи з учнівською молоддю у США та Україні: (Порівняльний аналіз). – Богуслав: 2005.
4. *Жданович Ю.М.* Особливості структури і системи принципів виховання в Пласті // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості (Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей і учнівської молоді): Зб. наук. пр.: В 2 кн. – Київ: ВіРА Інсайт, 2001. – Кн. II.
5. *Куличенко В.* «Піонери за Червоним кордоном» Збірка (статей і художнього матеріалу) про міжнародний комуністичний дитячий рух. – Харків: «Молодий більшовик», 1931.
6. *Миронов М.М.* «Скаутизм як педагогічна система доби імперіалізму». – Харків: 1931.
7. *Окаринський В.М.* Український скаутський рух (1811-1944рр) : автореферат кандидата історичних наук. 07.00.01 \ Київський національний університет ім. Тараса Шевченка – Київ: 2001.
8. *Петров О.Д.* Справочная книжка руського скаута. – Петроград: 1917.
9. *Abigail A. Van Slaik.* A Manufactured Wilderness. – Міннеаполіс (Лондон): University of Minnesota Press, 2006.

V. Gorbynko. The world history of mass «children camps».

The author considers the prerequisites and organizational forms of health promotion work with children in the USA and Western Europe upwards the mid-19th-century. The author studies the impact of non-government organizations and private initiative on the formation and development of system of children's health promotion and recreation institutions in foreign countries.

Keywords: *health promotion, recreation, camp, International Camping Fellowship, non-government organizations, scouts.*